

Jotkut punakylkirastaat ovat hieman normaalia punaisempia. Tällä linnulla on laajalti punaisten kupeiden lisäksi punertavaa väriä kaulan sivulla ja viiksijuovan alueella sekä lämpimän kellertävää sävyä laajalti silmäkulmajuovassa ja vatsapuolella. Helsinki 3.2.2001. TOMI MUUKKONEN / LINTUKUVA.FI

Ruosterastas vai poikkeavan värinen punakylkirastas?

Punakylkirastas pitäisi olla helppo määrittää harvinaisemmista rastaista, mutta onko asia niin yksikertaista? Rariteettikomitean arkistoista paljastuu kiperä ja huonosti tunnettu määrittämisongelma.

BirdLife Suomen rariteettikomitea tarkastelee parhaillaan Suomen ruoste- ja ruostesiipirastashavaintoja osana itäisen mustakaula-punakaula-ruoste-ruostesiipirastaskompleksin uudelleen käsittelyä. Samalla arkistosta löytyi kaksi tapausta, joissa ruosterastasta muistutava lintu onkin paljastunut poikkeavan väriseksi punakylkirastaaksi.

Tapaus Mustasaari Västra Norrskär

Norrskärin saaret Merenkurkussa ovat tunnettuja harvinaisista linnuista, ja siksi ei ole ihme, että vatsapuolelta hyvin punainen rastas sai aikanaan havainnoitsijat pohtimaan siperialaisten rastaslajien mahdollisuutta.

Tärkein ruosterastasta vastaan sotiva tuntomerkki on kokonaan ruskea pyrstö. Punaisen värin puuttumiseen kiinnitettiin myös maastossa huomiota. Ruosterastaalla pitäisi aina olla selkeästi oranssinpunaista pyrstössä, ainakin pyrstösulkien sisähöydyissä punakaularastaan tapaan. Näin punaisilla yksilöillä tämä värisävy erottuisi aina myös pyrstön ollessa supussa.

Myös punertavan värisävy puuttuminen selästä, yläperästä, pyrstön yläpeitinhöyhenistä ja siiveltä on huono piirre ruosterastaalle. Vatsapuolelta näin oranssinpunaaisella ruosterastaalla olisi selkähöyhenissä selvästi ruosteenruskeat keskustat. Lisäksi yläperä ja pyrstön yläpeitinhöyhenet olisivat voimakkaan, usein jopa yhtenäisen oranssinpunaiset ja kyynärsulkien, tertiaalien sekä siiven peitinhöyhenen ulkohöydyt olisivat

Ruosterastaan ulkonäkö vaihtelee paljon iän ja sukupuolen mukaan. Koiraat ovat punertavampia kuin naaraat. Tällä nuorella (2kv; ikä eri ikäluokan isoista peitinhöyhenistä) koiraalla vatsapuoli on kauttaaltaan punaisten täplämäisten kuvioiden kirjoma. Silmäkulmajuova ei ole yhtä kontrastikas kuin punakylkirastaalla, ja useimmilla yksilöillä on selkäpuolella punertavia täpliä ja laajalti punertava yläperä. Huomaa myös punertavat pyrstösulat, voimakkaasti punertavat kyynärsulkien ja tertiaalien reunukset sekä tummat jalat. Etelä-Korea 8.2.2014.

ALEKSI LEHIKONEN

voimakkaasti ruosteenruskeat. Myöskään vatsapuolen punertava kuviointi ei ole ruosterastaalle tyypillistä.

Norrskärin linnulla punainen väri ilmenee laikuttaisena ja osin jopa viirumaisena, toisin kuin ruosterastaalla, jolla laajalti punaiset vatsapuolen höyhenen keskustat rajoittuvat usein melko teräväräjäisesti valkeisiin höyhenen reunuksiin.

Linnun silmäkulmajuova on hyvin voimakas ja pitkä, joskin punainen. Ruosterastaalla silmäkulmajuova on normaalisti epäselvempi, ja voimakas vaalea silmäkulmajuova on puolestaan ruostesiipirastaan tuntomerkki. Voimakkaasti punapäisillä ruosterastailla punainen värisävy leviää tyypillisesti silmän alapuolelle, kun Norrskärin linnulla punaista on vain silmäkulmajuovassa ja kaulan sivuilla eli alueilla, jotka ovat punakylkirastaallakin normaalisti muuta päätä vaaleammat ja normaalistikin usein kellertävän sävyiset. Yleisviritään näin punaisilla ruosterastailla myös kurkku olisi selvemmin oranssinpunainen, mutta Norrskärin linnun kurkku on valkoinen.

Jalat ovat varpaita myöten varsin vaaleat, mikä sopii hyvin punakylkirastaalle. Ruosterastaan jalat ovat normaalisti tummemmat. Havainnoijat kuuluivat myös linnun äännelevän punakylkirastasmaisesti.

Tapaus Outokumpu Maljasalmi

Outokummussa nähtiin oudon punainen rastas, jonka pään kuviot ovat hyvin samanlaiset kuin Norrskärin linnulla: punainen leviää silmäkulmajuovaa ja kaulan sivuja pitkin, mutta ei silmän alapuolelle. Yhtenäisten punais-

Norrskärin linnusta kirjoitettiin hyvin yksityiskohtainen kuvaus, ja havainnoitsijat osasivat jo maastossa epäillä, että kyseessä ei ole ruosterastas. Kuvat linnusta on otettu melko kaukaa, mutta niistä erottuvat kuitenkin keskeiset tuntomerkit. Mustasaari 27.9.1993. TIMO WEGELIUS

Outokummussa nähdystä oudon punaisesta rastaasta on lyhyt kuvaus sekä kaksi valokuvaa, joista tärkeimmät tuntomerkit näkyvät. Outokumpu 28.4.2010. AULI PATJAS

ten kupeiden lisäksi punainen on levinnyt laikuttaisesti rintaan ja osin myös vatsaan, mutta osassa vatsahöyheniä näkyy punakylkirastaalle tyypillistä valkoisella pohjalta olevaa tummaa pitkittäisviirusta kuviointia.

Kuten Norrskärin linnulla, selkä on sekä kuvien että kirjallisen kuvauksen perusteella tasaisen harmaaruskea ilman punertavia värisävyjä, mikä sopii paremmin punakylkirastaalle. Linnun pyrstö ei näy kovin hyvin kummassakaan kuvassa, mutta pyrstössä ei erotu mitään punertavaa. Myös tällä linnulla jalat näyttävät punakylkirastasmaisen vaaleilta.

Risteymätkin otettava huomioon

Norrskärin ja Outokummun lintuja määritettäessä on poikkeavan värisen punakylkirastaan lisäksi syytä pohtia mahdollisia rastastesteyksiä. Itäisten rastaisten tiedetään risteytyvän säännöllisesti ja tuottavan siten määritysongelmia. Kumpikaan yksilö ei kuitenkaan muistuta tunnettuja ruoste- ja ruostesiipirastaan risteymiä, jotka ovat Aasiassa melko yleisiä.

Yksilöiltä puuttuu muun muassa ruostesiipirastaalle tyypilliset punertavat siipisulkien ja siiven peitinhöyhenten reunukset sekä laajalti tummat vatsahöyhenten keskukset, jotka tekevät vatsapuolesta täplikkään. Ruostesiipirastaallakin jalkojen pitäisi olla keskimäärin tummemmat. Punakylkirastaan ja ruosterastaan

levinneisyysalueet menevät päällekkäin pienellä alueella Keski-Siperiassa, mutta esimerkiksi *Avian Hybrids* -kirja ei tunne tämän lajiparin risteymiä. Pään ja vatsapuolen punaista väriä lukuun ottamatta mikään muukaan pukutuntomerkki ei tue tätäkään risteymäyhdistelmää.

Yksinkertaisin selitys onkin, että linnut ovat vain hyvin punaisia punakylkirastaita. Tätä mieltä on kuvien perusteella myös lintujen väripoikkeamiin erikoistunut **Hein van Grouw** Tringin luonnontieteellisestä museosta Isosta-Britanniasta.

Poikkeuksellista punaisten värien korostumista linnun puvussa kutsutaan feomelanismiksi. Molemmilla linnuilla punainen väri on korostunut nimenomaan alueilla, joissa punakylkirastaalla esiintyy normaalitikin kellertäviä tai lämpimiä värisävyjä. Näitä alueita ovat silmäkulmajuova, kaulan sivut, rinta ja kupeiden ympäristö. Feomelanismi on yksi melanismin muoto. Punakylkirastaalta tunnetaan museonäytteiden perusteella eumelanistisia yksilöitä, joissa tummat värit ovat ylikorostuneet etenkin vatsapuolella.

Norrskärin ja Outokummun lintujen tapaukset ovat hyvä esimerkki siitä, että harvinaisten lintujen määrittämisessä on hyvä pitää mielessä myös värykseltään poikkeavat tavalliset lajit. Tarkat alkuperäismuistiinpanot sekä valokuvat ja äänitteet ovat usein avainasemassa hankalasti määritettävien yksilöiden tunnistamisessa.

Eu- ja feomelanismi ovat melanismin muotoja. Eumelanismissa, kuten kuvan punakylkirastaalla, tummat värit ylikorostuvat ja linnun vatsapuoli on hyvin ruskea keskivatsaa lukuun ottamatta. Feomelanismissa puolestaan punertavat värit ylikorostuvat. Tringin Luonnontieteellinen museo, näyte NHMUK 1896.6.1.147. HEIN VAN GROUW